

פרק 3 בסידרה המותחת הרכב השיכבה השלטת בכל תחומי החיים במדינה ואת מקומות הכוח שלה

בן זה התחיל

יהודים, ובסוף 1939 היו 120,000 „פועלים“ מאוכלוסייה של 474,000 יהודים. המרכאות הכפולות המעטות את המילה „הפועלים“ אינן מיקריות, משום שמיספרים אלה כוללים גם חברי קואופרטיבים, קיבוצים ומושבי עובדים. כמחצית מהמפעלים הייחודיים בארץ בשנות השלושים עסקו בייצור, בשרותים ובמיקצועות חופשיים. ולא פחות מ-5.7% מהיהודים התפרנסו מריווחיהם.

עם אויב כזה —

מי צריך ידדים?

ארץ ישראל של היישוב הוותיק לא נבנתה כולה על-ידי ההסתדרות, הייבוצים וההון הלאומי. דווקא ההון הפרטי שיחק את התפקיד המכריע. שמונים עד תשעים אחוזים מן ההון שהגיע ליישוב הוותיק בשנות העשרים והשלושים היה פרטי.

רוב החקלאות, וכמעט כל התעשייה והמיסחר, היו נתונים בידיים פרטיות. מדוע, אם כן, נוצרה התמונה המסולפת שיש לרובנו הגדול על אותה תקופה? ראשית, מפני שההיסטוריה הרישמית וגם הבלתי-רישמית נכתבה על-ידי הנהגת „תנועת העבודה“, שבכוחות עצמה הקימה את התשתית „למדינה שבדרך“, כפיאז טבעי הדבר ומובן שהנהגת התנועה הזאת תופקד גם על המשך העשייה (בדיוק כשם שסטלין „זכאי“ לשלוט כשמשלטים כל זכר לטרזקי מן ההיסטוריה הרישמית).

ישנן, עד כמה שמור הדבר, נוח הסבר זה של ההיסטוריה גם להון הפרטי. בנקאים, פרדסנים ותעשיינים אינם מעוניינים באמיתות היסטוריות, אלא במוזמנים. ככל שידע הציבור פחות על השפעתם המכרעת בקביעת המדיניות — אז והיום — יוכלו להמשיך ולהפעיל את השפעתם ועוצמתם באי-מפריע. מי יכול לבוא אליהם בתלונות על התרחבות הפער הכלכלי ועל ריכוז ענפים כלכליים שלמים בידי (החשך בעמוד 52)

האנשים המחליטים על גורל העם והמדינה הם בדרך-כלל מבוגרים, אשכנזים וותיקים בארץ. לא היה זה הכישרון, דווקא, שהציב אותם בצמרת. הם נמצאים שם מפני שנמצאו בזמן הנכון במקום הנכון, או משום שנולדו להורים הנכונים. המקום הנכון היה — ארץ-ישראל. הזמן הנכון — שנות השלושים. ההורים הנכונים — פרדסן, תעשיין או קיבוצניק. המחליטים התגבשו ככוח מלוכד לפני ארבעים שנה. מאז ועד היום — הם בצמרת.

מאח שלמה פרנקל

שלהם, התלכדו וסילקו מהזירה כל מתחרה אפשרי. וחשוב לא פחות לברר מאילו רבדים חברתיים בתוך היישוב הוותיק באו המחליטים של אז — שהם, עדיין, גם המחליטים של היום.

מי בנה

את הארץ?

הדימוי של הישראלי הוותיק, כמי שחובש כובע-טמבל, אוחז בטוריה ור משקה פרדסים, מסולף וכוזב. רק חלק קטן מבין אנשי היישוב הוותיק עסקו בחקלאות. בשנת 1936 היו בארץ 11,840 חברי קיבוצים, 15,740 חברי מושבים ומושבי עובדים, ו-59,530 התגוררו במושבות. אך רק מחציתם של אלה האחרונים (במושבות כגון פתח-תיקוה, רחובות או ראשון-לציון) עסקו בחקלאות. בערים התגוררו לא פחות מ-315,000 אנשים. כלומר: רק כ-15% מבני היישוב הוותיק עסקו בחקלאות. ביישובים, במושבים או במושבות, שנת 1936 לא נבחרה מפני שהיא „נוחה“ לטיעון: בשנת 1931 התגוררו 83.3% מהיהודים בארץ בישובים עירוניים, וב-1945 — 84.6%.

מי שמזיל היום דימוי-שליש על הברחה מהייצור, ומתגעגע לבן-דמותו הייחודי של מחזיק הטוריה, הלוא הוא פועל-החרושת ידוע-העמל-הזיוע „מן הימים הישנים“, מוטב שיעיף מבט במיספרים הבאים: בסוף שנת 1926 הגיע מיספר „הפועלים“ בארץ ל-25,000 מתוך אוכלוסייה של 150,000 יהודים. בסוף 1937 היו 107,000 „פועלים“ מתוך אוכלוסייה של 415,760

הימין לשלטון, קשה להניח שישתנה משהו משמעותי. אולי יתוספו כמה סילר-פים חדשים, המרוממים את חלקם של אצ"ל ולח"י במאבק לשחרור לאומי, ואת חלקו של „הפועל המזרחי“ (שעמד ביסוד המפד"ל) בייבוש הביצות ובריפורי-ההורה.

מיתוסים אינם נוצרים בצורה מיקרית. המיתוס על „תקופת היישוב“ נוצר בסבלנות ובשיטתיות, רובד על גבי רובד, נידבך אל נידבך. הדבר מתחיל בסיפורי הילדים, וממשך בסיפורי ההיסטוריה של מלמדים בבתי-הספר. סיפורי-זכרונות של פוליטיקאים שפרשו תורמים את חלקם. אלפי ראיונות בכלי-התיקשורת (נוסח אלה הם חייך וביית אבי) ורומנים למבוגרים שרענינם באותה תקופה, מסייעים אף הם ליצירת ההיסטוריה הכוזבת. רוב המחברים „המדעיים“ על אותה תקופה הם פרשה עגומה בפני עצמה: העובדות מצויות שם כמעט כולן בטורי-מיספרים אינסופיים, אך המסקנות, תחת שיפריכו את דאגות הרוחות, מחזקות אותן ומקנות להן מישגה-תוקף „מדעי“.

המיתוס אינו תמים. הוא משרת יפה את המחליטים בשתי נקודות חשובות:

- המיתוס מבהיר לעם מדוע סביר הדבר, צודק ונכון שהם, דווקא הם, יהיו המחליטים.
 - המיתוס מצדיק את טיב שיקוליהם של המחליטים בהווה, בחינת „איוהו חכם — הלמד מניסיונו“.
- אין הכוונה לעסוק כאן בהרחבה בייצור „היישוב“ ובהפרכת כל האגדות, אך חשוב להבין את הנסיבות ההיסטוריות, שבהן בנו המחליטים את בסיסי-הכוח

המחליטים, ברובם המכריע, כבר נמצאו בארץ לפני מלחמת-העולם הישנייה. הם כבר פעלו „ביישוב הוותיק“, או נולדו והתחנכו באותה תקופה. חשוב להכיר את הנסיבות שבהן התגבשו כעוצמה המכרעת, השלטת בישראל עד עצם היום הזה.

אגדות רבות אופפות את תקופת „היישוב“, רבות מהאגדות הללו נוצרו באורח מודע ומכוון על-ידי המחליטים עצמם. שליטתם המוחלטת בהכוננת דעת-הקהל איפשרה להם זאת. נהוג ללגלג אצלנו (ובצדק) על השיטות השונות לשכתוב ההיסטוריה, הנהוגות בברית-המועצות. מה שנעשה כאן, בישראל, הינו חמור, עגום, ומגוחך לא פחות.

המיתוס

הכוזב

ישעיה כוכל עשרה ישראלים לא נמצאו כאן לפני מלחמת-העולם הישנייה, או שהיו צעירים מכדי להבין את המתרחש סביבם, או שנולדו לאחר-מכן. מה הם יודעים, ברובם הגדול, על היישוב?

קומץ חלוצים נועזים הגיעו לארץ לא נוסבת בסוף המאה הקודמת, והחלו בייצור מלאכת-בראשית. בעיקבותיהם באו חלוצים נוספים אשר ייבשו ביצות, רקדו הורה, סללו כבישים, ייסדו קיבוצים, נאבקו על „עבודה עברית“ ולחמו, מעטים מול רבים, נגד „הפורעים הערביים“ והשילטון המנר-דטורי הבריטי. רוב החלוצים שהגיעו היו סוציאליסטים אדוקים, אשר יסדו את הייסודות, את תנובה ואת הפלמ"ח. המשק בארץ-ישראל של היישוב, היה מבוסס על חקלאות. על רמת-המיסור מורה העובדה שבתל-אביב „הקטנה“ לא נעלו דלתות, והחברה היתה שיויונית להפליא. אומנם, פה ושם הגיעו גם כמה תנוונים פולנים ו„ייקים“ תמהונים, אשר ישבו בבת-יקפה, אך הם לא הצליחו להפריע ליצירה המופת-לאה והחלוצית של הבית הלאומי היהודי. ליצירת המיתוס הכוזב הזה אחראית בייצור „תנועת העבודה“. עתה, כשהגיע

שנות השלושים: המנהיגות האזרחית (דיזנגוף וקמיני) והפועלית (כצנלסון וחבריו)